

FOREIGN RELATIONS OF THE BUKHARA PEOPLE'S SOVIET REPUBLIC WITH IRAN: DIPLOMATIC AND TRADE RELATIONS (1920–1924)

Safarova Nargiza Nayimovna

Buxoro viloyati G'ijduvon tuman ixtisoslashtirilgan
maktab-internati, tarix fani o'qituvchisi

Abstract

This article analyzes the foreign relations of the Bukhara People's Soviet Republic with Iran during 1920–1924, focusing on diplomatic and trade relations. The study examines the main directions of BPSR's foreign policy and evaluates the political and economic significance of relations with Iran in regional and international contexts.

Keywords: Bukhara People's Soviet Republic, Iran, foreign policy, diplomatic relations, trade.

Introduction

XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda yuz bergan siyosiy o'zgarishlar natijasida mintaqada yangi davlat tuzilmalari shakllandi. Shunday siyosiy subyektlardan biri Buxoro Xalq Sovet Respublikasi bo'lib, u 1920 yilda Buxoro amirligining tugatilishi natijasida tashkil topdi. BXSR qisqa tarixiy davrda faoliyat yuritgan bo'lsa-da, uning ichki va tashqi siyosati mintaqaviy hamda xalqaro munosabatlar tizimida muayyan o'rin egallagan. BXSR tashqi siyosatida qo'shni va yaqin Sharq davlatlari bilan aloqalarni yo'lga qo'yish muhim vazifa sifatida belgilangan edi. Shu nuqtai nazardan, Eron bilan o'rnatilgan diplomatik va savdo munosabatlari respublikaning xalqaro maydondagi faoliyatini aks ettiruvchi muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Eron o'sha davrda Markaziy Osiyo bilan tarixiy, iqtisodiy va madaniy aloqalarga ega bo'lgan davlat sifatida BXSR uchun muhim tashqi hamkor bo'lib xizmat qilgan. Mazkur maqolaning maqsadi Buxoro Xalq Sovet Respublikasining Eron bilan tashqi aloqalarini diplomatik va savdo munosabatlari misolida ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat. XX asr boshlarida Markaziy Osiyoda yuz bergan siyosiy jarayonlar mintaqaning xalqaro munosabatlar tizimidagi o'rnini tubdan o'zgartirdi. 1920 yilda tashkil topgan Buxoro Xalq Sovet Respublikasi qisqa vaqt faoliyat yuritgan bo'lsa-da, o'z tashqi siyosatini shakllantirishga intilgan davlat tuzilmasi sifatida tarixda muhim iz qoldirdi. BXSR tashqi siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri yaqin qo'shni va Sharq mamlakatlari bilan aloqalarni yo'lga qo'yishdan iborat edi. Eron davlati bilan munosabatlar BXSR uchun tarixiy savdo yo'llari, iqtisodiy manfaatlar va diplomatik tan olinishi nuqtai nazaridan alohida ahamiyat kasb etdi. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi BXSRning Eron bilan tashqi aloqalarini diplomatik va savdo munosabatlari doirasida ilmiy jihatdan tahlil qilishdan iborat.[1].

Tadqiqot metodlari (Methods)

Tadqiqot jarayonida tarixiylik va xolislik tamoyillariga asoslanildi. Ilmiy ishni amalga oshirishda tarixiy-tahliliy, taqqoslash, manbashunoslik va tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. BXSR tashqi siyosatiga oid ilmiy adabiyotlar, tarixiy tadqiqotlar va umumlashtirilgan manbalar tahlil qilindi. Tadqiqot tarixiylik va xolislik tamoyillari asosida olib borildi. Ilmiy ishda tarixiy-tahliliy, manbashunoslik, taqqoslash va tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. BXSR tashqi siyosatiga oid ilmiy adabiyotlar va tarixiy tadqiqotlar tahlil qilinib, Eron bilan aloqalar mintaqaviy siyosiy vaziyat bilan uzviy bog'liqlikda o'rganildi. Shuningdek, Eron bilan bo'lgan diplomatik va savdo munosabatlarini yoritishda mintaqaviy siyosiy vaziyat, iqtisodiy ehtiyojlar va xalqaro omillar o'zaro bog'liqlikda o'rganildi.[1].

Tadqiqot natijalari (Results)

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, BXSR Eron bilan tashqi aloqalarni asosan savdo-iqtisodiy manfaatlar va diplomatik tan olinishi nuqtai nazaridan rivojlantirishga intilgan. Diplomatik munosabatlar orqali BXSR o'zining xalqaro mavqeini mustahkamlash, tashqi savdo yo'llarini kengaytirish va iqtisodiy aloqalarni faollashtirishni ko'zlagan. Savdo munosabatlari asosan qishloq xo'jaligi mahsulotlari, hunarmandchilik buyumlari va xomashyo almashinuvi shaklida olib borilgan. [2]. Eron bozorlari BXSR uchun muhim savdo yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu holat respublika iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muayyan rol o'ynagan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, BXSR Eron bilan munosabatlarni asosan savdo-iqtisodiy va diplomatik manfaatlar asosida rivojlantirgan. Savdo aloqalari qishloq xo'jaligi mahsulotlari, hunarmandchilik buyumlari va xomashyo almashinuvi shaklida olib borilgan. Bu aloqalar respublikaning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim omil bo'lgan. Diplomatik munosabatlar esa BXSRning xalqaro maydondagi mavqeini mustahkamlashga xizmat qilgan. Eron bilan aloqalar orqali respublika mintaqaviy siyosiy jarayonlarda faol ishtirok etishga harakat qilgan. Diplomatik aloqalar esa ikki tomonlama manfaatlariga asoslangan bo'lib, ular mintaqada siyosiy barqarorlikni saqlash va o'zaro ishonchni mustahkamlashga xizmat qilgan.[3].

Muhokama (Discussion)

BXSR–Eron munosabatlarini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, respublikaning tashqi siyosati cheklangan imkoniyatlarga qaramay, pragmatik xarakterga ega bo'lgan. Eron bilan aloqalar BXSR uchun nafaqat iqtisodiy foyda manbai, balki xalqaro munosabatlar tizimida o'zini namoyon etish vositasi sifatida ham ahamiyat kasb etgan. BXSR–Eron munosabatlari tahlili shuni ko'rsatadiki, respublikaning tashqi siyosati cheklangan imkoniyatlarga qaramay, pragmatik xarakterga ega bo'lgan. Ushbu aloqalar BXSRning mustaqil tashqi siyosat yuritishga intilganini ko'rsatadi. [4]. Shu bilan birga, munosabatlarning rivojiga yirik siyosiy kuchlar ta'siri ham sezilarli bo'lgan. Mazkur munosabatlar BXSR tashqi siyosatining mustaqil elementlarini aks ettirgan bo'lsa-da, ularning rivojlanishiga mintaqadagi yirik siyosiy kuchlar ta'siri ham sezilarli bo'lgan. Shunga qaramay, BXSR–Eron aloqalari Markaziy Osiyo va Yaqin Sharq o'rtasidagi tarixiy munosabatlarning davomiyligini ko'rsatib beradi.[5].

Xulosa (Conclusion)

Xulosa qilib aytganda, Buxoro Xalq Sovet Respublikasining Eron bilan tashqi aloqalari respublikaning xalqaro maydondagi faoliyatida muhim o‘rin tutgan. Diplomatik va savdo munosabatlari BXSRning iqtisodiy ehtiyojlarini qondirish, tashqi siyosiy aloqalarni kengaytirish va mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qilgan. Mazkur tadqiqot BXSR tashqi siyosatini o‘rganishda Eron bilan aloqalar muhim ilmiy ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi hamda Markaziy Osiyo davlatlarining XX asr boshlaridagi xalqaro munosabatlarini chuqurroq anglashga yordam beradi. Buxoro Xalq Sovet Respublikasining Eron bilan tashqi aloqalari uning tashqi siyosatida muhim o‘rin tutgan. Diplomatik va savdo munosabatlari respublikaning iqtisodiy manfaatlarini ta‘minlash va xalqaro maydonda o‘zini namoyon etishiga xizmat qilgan. Mazkur tadqiqot BXSR tashqi siyosatini o‘rganishda Eron bilan aloqalar muhim ilmiy ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.[6].

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. Abdurahmonov A. Buxoro Xalq Sovet Respublikasining tashkil topishi va faoliyati. – Toshkent: Fan, 1974.
2. Alimuhamedov R. XX asr boshlarida Buxoro davlatchiligi tarixidan. – Toshkent: O‘zbekiston, 2001.
3. Ahmedov B. Markaziy Osiyo xalqlari tarixi (XIX–XX asr boshlarida). – Toshkent: O‘qituvchi, 1996.
4. Hayit M. Buxoro va Xiva inqiloblari tarixi. – Istanbul, 1971.
5. Islomov Z. Buxoro Xalq Sovet Respublikasining tashqi siyosati masalalari // O‘zbekiston tarixi. – 2008. – №3.
6. Qosimov S. BXSRning iqtisodiy aloqalari va savdo munosabatlari // Tarix fanlari masalalari. – Toshkent, 2012.

